

Adam Nadachowski
Mieczysław Wolsan

Szczątki zwierzęce z osady kultury przeworskiej w Otałęży (okres wpływów rzymskich)

Badany materiał zwierzęcy pochodzi z prac wykopaliskowych prowadzonych w latach 1962—1964, 1966 i 1986 na stanowisku nr 1 w Otałęży (gm. Czermin, woj. rzeszowskie). Odkryto tu pozostałości osady kultury przeworskiej z przełomu wczesnego i późnego okresu wpływów rzymskich¹. Materiał przechowywany jest w Muzeum Okręgowym w Rzeszowie.

ANALIZA MATERIAŁU

Materiał zwierzęcy jest bardzo rozdrobniony, z licznymi śladami rąbania, cięcia i rozłupywania; nie dostrzeżono opaleń. Wśród 338 oznaczonych kości i zębów dominują (tab. 1) szczątki zwierząt udomowionych (93%), w tym głównie bydła (71%). Poza tym, znaleziono pozostałości świni (17%), kozy i (lub) owcy (8%) oraz konia (4%). Resztki zwierząt dzikich (7%) pochodzą od dzika, jelenia, sarny, bobra, tura i niedźwiedzia.

Większość szczątków zwierzęcych należała do osobników dojrzałych, ale nie starych (tab. 1). Jedynie w przypadku jelenia odnotowano jeden szczątek okazu starego, a w materiale świni i bydła odszukano nieliczne pozostałości zwierząt młodych.

Tabela 2 przedstawia rozkład anatomiczny badanych szczątków zwierzęcych. Ich wymiary zawarte są w tab. 3 i 4².

WNIOSKI

Badany materiał zwierzęcy stanowią w całości resztki pokonsumpcyjne mieszkańców osady. Świadczy o tym bardzo duże rozkawałkowanie kości, będące głównie wynikiem rąbania, cięcia i rozbijania (najprawdopodobniej w celu dotarcia do mózgu i szpiku). Tusze zwierzęce były więc dzielone na drobne fragmenty, które następnie gotowano lub duszono (brak opaleń wskazujących na kontakt kości z ogniem).

Skład materiału pokonsumpcyjnego sugeruje, że głównym składnikiem pożywienia mięsnego mieszkańców osady było bydło, a także w mniejszym stopniu świnie. Zjadano także kozy i owce oraz rzadziej konie i dziczyznę.

Przypisy

¹ A. Szalapatka, Osada z okresu wpływów rzymskich w Otałęży pow. Mielec, „MSROA za rok 1966”, Rzeszów 1968, s. 126—134
„Informator Archeologiczny, badania 1986”, Warszawa 1987, s. 100.

² Pomiarów wykonano w oparciu o definicje A. von den Driesch, A guide to the measurement of animal bones from archaeological sites, „Peabody Museum Bulletin”, nr 1, Cambridge (Massachusetts) 1976, s. i—ix + 1—137.

Tabela 1. Zestawienie liczbowe i procentowe szczątków zwierzęcych ze stanowiska 1 w Otałęży

Gatunek	Osobniki			
	młode (%)*	dorośle (%)*	stare (%)*	razem (%)**
Bydło <i>Bos taurus</i>	7 (3,1)	216 (96,9)	0 (0)	223 (66,3)
Koza <i>Capra hircus</i> — owca <i>Ovis aries</i>	0 (0)	26 (100)	0 (0)	26 (7,7)
Świnia <i>Sus scrofa domestica</i>	4 (7,4)	50 (92,6)	0 (0)	54 (16,0)
Koń <i>Equus caballus</i>	0 (0)	13 (100)	0 (0)	13 (3,8)
Tur <i>Bos primigenius</i>	0 (0)	1 (100)	0 (0)	1 (0,3)
Jeleń <i>Cervus elaphus</i>	0 (0)	4 (80,0)	1 (20,0)	5 (1,5)
Sarna <i>Capreolus capreolus</i>	0 (0)	4 (100)	0 (0)	4 (1,2)
Dzik <i>Sus scrofa</i>	0 (0)	9 (100)	0 (0)	9 (2,7)
Niedźwiedź <i>Ursus arctos</i>	0 (0)	1 (100)	0 (0)	1 (0,3)
Bóbr <i>Castor fiber</i>	0 (0)	2 (100)	0 (0)	2 (0,6)
Razem	11 (3,3)	326 (96,4)	1 (0,3)	338 (100)

* Odsetki liczone od całkowitej liczby szczątków danego gatunku.

** Odsetki liczone od całkowitej liczby oznaczonych szczątków zwierzęcych.

Tabela 2. Rozkład anatomiczny szczątków zwierzęcych ze stanowiska 1 w Otałęży

Okolica ciała	Bydło	Koza—owca	Świnia	Koń	Tur	Jeleń	Sarna	Dzik	Niedźwiedź	Bóbr
	liczba szczątków (%)									
Głowa	150 (67,3)	20 (76,9)	39 (72,2)	9 (69,2)	0 (0)	4 (80,0)	4 (100)	8 (88,9)	0 (0)	2 (100)
Szyja i klatka piersiowa	14 (6,3)	3 (11,5)	3 (5,6)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)
Łopatka	3 (1,3)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)
Ramię	5 (2,2)	0 (0)	2 (3,7)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)
Przedramię	15 (6,7)	0 (0)	4 (7,4)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)
Ręka	9 (4,0)	2 (7,7)	2 (3,7)	2 (15,4)	1 (100)	0 (0)	0 (0)	1 (11,1)	0 (0)	0 (0)
Brzuch, miednica i ogon	1 (0,4)	1 (3,8)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	1 (20,0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)
Udo	2 (0,9)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)
Podudzie	11 (4,9)	0 (0)	1 (1,9)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)
Stopa	13 (5,8)	0 (0)	3 (5,6)	2 (15,4)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	1 (100)	0 (0)
Razem	223 (100)	26 (100)	54 (100)	13 (100)	1 (100)	5 (100)	4 (100)	9 (100)	1 (100)	2 (100)

Tabela 3. Wymiary (w mm) kości i zębów zwierząt udomowionych ze stanowiska 1 w Otałęży

Czaszka	(świnia)	(świnia)	Szerokość M ₂	—	—	—	13,5	—
Długość szeregu zębów policzkowych P ¹ —M ³	106	—	Długość M ₃	34,5	—	—	—	33,5
Długość szeregu zębów policzkowych P ² —M ³	96	—	Szerokość M ₃	15	—	—	—	15
Długość szeregu przedtrzonowców	42	—	Wysokość trzonu przed P ₂	—	20,5	—	—	—
Długość P ²	11,5	13	Wysokość trzonu pomiędzy P ₄ i M ₁	—	23	—	—	—
Szerokość P ²	6,5	7	Kość ramienna					(bydło)
Długość P ³	13,5	—	Szerokość bloczka					61
Szerokość P ³	9,5	—	Kość promieniowa					(bydło)
Długość P ⁴	12	12,5	Szerokość nasady dalszej					78
Szerokość P ⁴	12,5	12	Szerokość powierzchni stawowej dalszej					75,5
Długość szeregu trzonowców	64,5	—	Kość śródrezcza III + IV				(bydło)	III (koń)
Długość M ¹	15,5	—	Szerokość nasady bliższej				47,5	48,5
Szerokość M ¹	13	—	Głębokość nasady bliższej				—	32,5
Długość M ²	20,5	—	Najmniejsza szerokość trzonu				—	33
Szerokość M ²	15	—	Kość piszczelowa					(bydło)
Długość M ³	32,5	—	Szerokość nasady dalszej					57,5
Szerokość M ³	18	—	Kość skokowa					(bydło)
Żuchwa	(bydło)	(koza- -owca)	(świnia)	(świnia)	(świnia)			
Długość szeregu przedtrzonowców	—	21,0	—	—	—			Największa długość boczna
Długość dP ₂	—	—	9	—	—			Największa długość przyśrodkowa
Szerokość dP ₂	—	—	3,5	—	—			Szerokość części dalszej
Długość dP ₃	—	—	9,5	—	—			Człon palcowy bliższy
Szerokość dP ₃	—	—	5	—	—			Największa długość
Długość dP ₄	—	—	19,5	—	—			Najmniejsza szerokość trzonu
Szerokość dP ₄	—	—	9	—	—			Człon palcowy środkowy
Długość M ₁	—	—	18,5	—	—			Największa długość
Szerokość M ₁	—	—	11	—	—			Szerokość nasady bliższej
Długość M ₂	—	—	—	21,5	—			Najmniejsza szerokość trzonu

Tabela 4. Wymiary (w mm) kości i zębów zwierząt dzikich ze stanowiska 1 w Otałęży

Czaszka	(sarna)
Długość szeregu trzonowców	30,5
Żuchwa	(dzik)
Długość M ₂	21,5
Szerokość M ₂	14,5
Długość M ₃	37
Szerokość M ₃	17
Kość śródrezcza III + IV	(tur)
Największa długość	229,5
Szerokość nasady bliższej	67
Najmniejsza szerokość trzonu	40,5
Szerokość nasady dalszej	64,5

Animal remains from a settlement of the Przeworski culture at Otałęż (Roman period, southeast Poland)

Summary

The animal material studied comes from site 1 at Otałęż (Czermin commune, Rzeszów province). This site revealed remnants of a settlement of the Przeworsk culture from the turn of the Early Roman period.

The remains under study are heavily broken up, with numerous traces of chopping and cutting; no scorched remains were detected. This suggests that animal carcasses were partitioned into small pieces and subsequently boiled or stewed. Braincases and the shafts of long bones are generally shattered, most likely in order to get to brain and marrow, respectively.

Table i shows the absolute and percentage frequency distributions of the identified animal remains according to species and age class. Shares of species in the kitchen waste material indicate that the cattle meat was most frequently eaten, followed by that of pigs. The diet of the Otałęż people also included sheep, goat, horse, and game meat.

An anatomical distribution of the animal remains according to species is presented in Table 2. Their measurements are given in Tables 3 and 4.

Mi
Ad

Szo

kow
i 19
kie)
wpły
prze

si śl
leń.
ślad
(pro

szcz
bydl
no p
(2,8
wsp
(3%

(87%
nikó
okaz
tunk
najw
u by
świn
notc

ciała
w ta
V
duży

dzia